

01 Observatori de publicitat

→ Objectius .....

- Aprendre a observar el missatge d'un anunci per introduir el tema de la publicitat sexista i les seves repercussions.
- Potenciar una actitud crítica davant la publicitat i els estereotips que representa, fent una anàlisi de gènere dels elements que hi trobam.

→ Informació i orientacions .....

La publicitat forma part de la vida diària dels ciutadans i ciutadanes del món. És una activitat comercial sofisticada, responsable de part del nostre consum. Però els codis d'aquests missatges publicitaris no tan sols ens conviden a consumir o a actuar d'una manera determinada, sinó que a més transmeten determinades formes de veure o d'entendre la vida. Per això la publicitat és un instrument que reforça imatges de gènere.

Amb aquesta activitat treballam els estereotips i els models de gènere que es reproduïxen en l'àmbit de la publicitat.

Cal tenir en compte que l'Institut Balear de la Dona s'ofereix com a element canalitzador de denúncies de publicitat sexista.

Per desenvolupar aquesta activitat, convé distribuir la classe en quatre o cinc grups.

Cal avisar amb anterioritat l'alumnat que cada grup ha de dur una revista, un suplement de diari, etcètera, per poder analitzar-ne la imatge publicitària.

Els cinc primers indicadors que trobareu a la fitxa d'activitat fan referència específica a trets de gènere, els altres responen a llenguatge no sexista i a agressió contra la dignitat femenina.

Aquesta activitat pot tenir altres variants. En lloc de treballar mitjançant publicitat impresa ho podem fer amb publicitat de televisió i enregistrar-la en vídeo o emprant altres elements com els que trobareu a l'apartat següent.

Recursos bibliogràfics .....

AD. (2000). *Códigos éticos de publicidad y marketing*. Barcelona: Ariel.

AD. (2003). *Propuestas para evitar el sexismo en los anuncios. Jornadas para Profesionales de la Publicidad*. Canàries: Instituto Canario de la Mujer.

AD. (1990). *La Mujer en la publicidad*. Madrid: Ministerio de Asuntos Sociales. Instituto de la Mujer.

AD. (2003). *Nombra. La representación del femenino y el masculino en el lenguaje*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la Mujer.

DÍAZ AGUADO, M.J. (2002). *Programa para construir la igualdad y prevenir la violencia contra la mujer desde la educación secundaria*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la Mujer.

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. (2004). *Pacte sobre la violència contra la dona. Decàleg per al tractament informatiu dels maltractaments en l'entorn familiar*. Palma: Institut Balear de la Dona.

INSTITUTO DE LA MUJER. (2003). *En dos palabras en femenino y en masculino*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer.

PANADERO FERNÁNDEZ, B. (2002). *Los estereotipos en la publicidad*. Saragossa: Gobierno de Aragón.

STEI-i. (2001). *Proposta per sensibilitzar dins l'aula: el llenguatge i la imatge com a mitjans de discriminació*. Palma: STEI-i.

Webs .....

- <http://www.guiadegenero.com>
- <http://www.observatoridelesdones.org/catala/>
- <http://ibdona.caib.es>
- <http://www.gva.es/dona/publicitat/>
- <http://www.mtas.es/mujer/observpub.htm>
- <http://www.mujeres.universia.es>
- <http://www.movimientocontraintolerancia.com>
- <http://www.icmujer.org/011obs.htm>

Vídeos .....

- Anuncios en televisión*. Instituto de la Mujer. 1998. [14 min.]
- El análisis de la publicidad. Orientaciones para una lectura crítica*. Instituto Andaluz de la Mujer. 2003.
- Decide tus juguetes*. Instituto de la Mujer. 1993. [15 min.]
- La mujer en la publicidad*. Instituto de la Mujer. 1990. [24 min.]
- La publicidad y las niñas*. Instituto de la Mujer. [20 min.]
- Sexismo en la tele*. Servicio Provincial de la Mujer, Diputación Provincial de Málaga. 2002.

Recursos materials .....

- Anuncis de diversos diaris locals i nacionals i de revistes

La publicitat utilitza missatges subliminars. Per saber allò que l'anunci ens transmet realment, és necessari que llegim entre línies.

Aquí tens una sèrie d'indicadors que ens defineixen una publicitat que discrimina el gènere.

- 1** Les dones apareixen com a éssers dependents tant econòmicament com en la seva capacitat decisòria.
- 2** Transmeten la idea que les tasques domèstiques i l'atenció de les persones són quasi exclusives de les dones. Anuncis que parodien, neguen o devaluen el treball que les dones realitzen a la llar.
- 3** Apareixen les dones exercint professions o treballs de menys rellevància social que els homes, o bé en depenen.
- 4** Condicionen el triomf professional de les dones al seu atractiu físic.
- 5** Presenten les dones amb unes característiques de personalitat determinades, tòpicament femenines.
- 6** La menció de les dones no apareix de manera explícita i queda oculta sota el genèric masculí.
- 7** Es dirigeix només en femení a les dones encara que el que anuncia pugui anar adreçat tant a homes com a dones.
- 8** Utilitza termes discriminatoris quan empra el femení.
- 9** Té clares connotacions masclistes.
- 10** Les imatges utilitzen el cos femení de manera que es prioritzen els atributs físics sobre els intel·lectuals.
- 11** El cos humà de la dona és utilitzat com a mer objecte eròtic o sexual.

1. Anem a la caça d'anuncis...

Formau petits grup i cercau a les revistes que heu duit a classe un anunci que transmeti estereotips de gènere i un que no.

Exposau a la classe els que heu triat i per quins motius ho heu fet, per tal d'iniciar un debat comparatiu entre els dos anuncis i extreure entre tots una sèrie de conclusions. Us presentam a continuació unes quantes preguntes que us poden servir d'ajuda.

ANUNCI AMB ESTEREOTIPS DE GÈNERE

- Qui es el/la protagonista?
.....
.....
- Quin reclam utilitzen per vendre el producte?
.....
.....
- Quins dels indicadors anteriors hi trobeu?
.....
.....
- Quins estereotips transmet?
.....
.....
- Aquests estereotips deixen en inferioritat la dona? De quina manera?
.....
.....

ANUNCI SENSE ESTEREOTIPS DE GÈNERE

- Qui es el/la protagonista?
.....
.....
- Quin reclam utilitzen per vendre el producte?
.....
.....
- Per què no hi trobau estereotips de gènere?
.....
.....
.....

2. Sabíeu que...

Hi ha observatoris de publicitat que assessoren sobre aquest tema i que denuncien campanyes publicitàries sexistes. Investigau quins són i què fan.

.....

.....

.....

.....

3. Extraguem-ne conclusions...

Quines idees podeu extreure després d'haver realitzat aquestes activitats?. De quina manera es poden eliminar aquests estereotips de gènere? Comprovau-ho intentant canviar l'anunci que té estereotips de gènere.

.....

.....

.....

.....

02 I si canviem les aficions?

→ Objectius .....

- Analitzar les activitats que realitza l'alumnat en el temps lliure.
- Analitzar amb quines joguines han jugat quan eren petits; entendre el joc com a instrument, de vegades emprat per transmetre i mantenir estereotips.
- Reflexionar amb els companys i companyes sobre les activitats de lleure i sobre el que fan segons les amistats que els acompanyen (quan són tots nins o totes nines o quan el grup és mixt).
- Fomentar la coeducació.

→ Informació bàsica per al desenvolupament de l'activitat .....

El joc té una important funció educativa. Hem de tenir en compte que, especialment el joc simbòlic, ajuda a adquirir coneixements i habilitats que es desenvoluparan en el futur.

En l'educació secundària, les diferències en el joc entre nins i nines solen existir. Ara bé, es tracta de fomentar jocs cooperatius, que fomentin el desenvolupament d'actituds de cooperació i col·laboració en comptes d'actituds de competitivitat. Poden ser utilitzats per enfortir la sensació de suport i d'activitat en el grup. A més amb aquest tipus de joc s'evita l'oposició i la participació en condicions d'inferioritat; així com l'eliminació de conductes que classifiquin els jocs entre "jocs de nins i jocs de nines". Els jocs cooperatius poden servir com a eina pedagògica, innovadora, completa i efectiva per tractar la diversitat de l'alumnat i la resolució de conflictes.

En aquesta fitxa, l'alumnat primer elabora una llista de jocs als quals ha jugat des de petit i indica quins han estat els seus companys de joc. Analitzaran si des de petits han establert una classificació entre "jocs de nins" o "jocs de nines". A continuació, se'ls proposa que reflexionin sobre com són les seves conductes de joc i de relació quan s'han fet més grans.

A la segona part, proposam que l'alumnat faci una llista de jocs cooperatius i no sexistes als quals poden jugar en temps de pati o fora de l'escola.

Recursos bibliogràfics .....

AD. (1990). *Guía para una educación física no sexista*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer, Ministerio de Educación y Ciencia.

BORJA SOLÉ, M; FORTUNY GRAS, M. (1993). *El sexisme a les joguines*. Dona i Societat. Estudi 3. Barcelona: Institut Català de la Dona.

INSTITUT CATALÀ DE LA DONA. (2002). *Jocs per ordinador. Per a nens o per a nenes?* Barcelona: Institut Català de la Dona.

INSTITUT CATALÀ DE LA DONA. (2003). *Jocs per a la igualtat*. Barcelona: Institut Català de la Dona.

VÁZQUEZ, B. (1991). "La niña y el deporte: la motivación para el deporte y los valores de la niña". A: *Infancia y Sociedad*, 10, 1990.

Vídeos .....

Decide tus juguetes... ¡Compartir es divertido! Instituto de la Mujer. 1993. [20 min.]

La publicidad y las niñas. Inst. de la Mujer. [20 min.]

Webs .....

Pérez Oliveras: *Juegos cooperativos: juegos para el encuentro*. A:

<http://www.efdeportes.com/efd9/jue9.htm>.

Pel·lícules .....

Billy Elliot, quiero bailar. Stephen Daldry (dir.). 2000. [110 min.]

1. Des que som petits, les nines solen tenir com una de les joguines preferides les pepes, mentre que els nins solen passar molt de temps jugant amb els cotxes; però, per què un nin no pot jugar amb pepes i les nines amb cotxes? Qui decideix a què ha de jugar un nin o una nina? Quins creus que són els motius pels quals es classifiquen els jocs en dos tipus, jocs per a nines i jocs per a nins?

.....
.....
.....

2. Pensa a què jugaves quan eres petit: "Jo jugava a..."

JOC	Quan hi jugava, jo tenia ... anys	Els amics/gues que jugaven amb mi eren	En aquest joc, hi poden jugar nins i nines	Perquè...

• Quants de jocs has posat que s'hagin atribuït tradicionalment al teu sexe? Creus que de petit feies grups de joc, és a dir, els nins amb els nins i les nines amb les nines? Per què?

.....
.....
.....

Quan som més grans, en comptes de jugar amb joguines, algunes persones dediquen part del seu temps lliure a practicar esports, però hi continua havent barreres que dificulten la participació fisicoesportiva en la mateixa proporció entre nins i nines, homes i dones.

3. Pensa quines activitats fas ara de gran: "Jo ara faig..."

ACTIVITAT	Amb qui?	Quant de temps?	Podem fer aquesta activitat nins i nines	Perquè...

• Si compares el quadre de jocs de quan eres petit amb el quadre d'activitats de quan ets més gran, quines idees en pots extreure?

.....
.....
.....

4. Vegem a què podem jugar quan som petits i a què podem jugar quan ja som més grans.

• Elabora un llistat de jocs cooperatius i no sexistes

NOM DEL JOC	QUI HI POT JUGAR?	COM ES JUGA?

5. Resumint...

Les joguines quan som petits i les activitats que feim de grans no s'han de veure marcades per si una persona és home o dona. Un nin pot jugar amb pepes i una nina amb cotxes, per exemple quan són petits, a l'igual que de grans una nina si vol pot jugar a futbol i un nin pot anar a ballet sense que hi hagi unes connotacions negatives.

• Quines conclusions pots treure d'aquest text?

.....
.....
.....

• Ara posau en comú les conclusions a què heu arribat amb tots els companys i companyes de la classe.

.....
.....
.....
.....

03 Anem a cercar feina

→ Objectius .....

- Conèixer els estereotips actuals i els prejudicis sexuals segons les demandes laborals.
- Reflexionar sobre les raons que provoquen aquestes desigualtats.
- Desenvolupar una actitud crítica cap als estereotips professionals.
- Sensibilitzar-se davant els sentiments lligats a la discriminació laboral.

→ Informació bàsica per al desenvolupament de l'activitat .....

En la nostra societat, encara hi ha determinades diferències sexuals dins el món laboral, en la majoria de casos discriminen la dona en 3 aspectes:

1. Qualitats que es valoren en determinats llocs de treball: aspectes de la vida privada, si tenen fills i quines edats tenen, (sobre)valoració d'una "bona" imatge...
2. Anuncis que cerquen des d'un primer moment homes o dones per ocupar el lloc de treball.
3. Diferències de sou basades en el gènere pel que fa al mateix càrrec.

Per aquest motiu, el 8 de març, Dia Internacional de la Dona Treballadora, va sorgir com a reivindicació de la situació en què es troben les dones en l'àmbit laboral. La societat ha de lluitar perquè les dones tinguin exactament els mateixos drets i deures que els homes. Per tant, la incorporació de la dona als llocs de treball ha de ser i s'ha de veure com un procés natural i equitatiu a la incorporació dels seus companys masculins.

En aquesta proposta, els alumnes han de fer una recerca d'ofertes de treball en la qual analitzaran aquests aspectes. Podem cercar-les en anuncis de premsa, als mostradors de les empreses de treball temporal o a través d'Internet.

Recursos bibliogràfics .....

AD. (1995). *Nombra. La representación del femenino y el masculino en el lenguaje*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer.

AD. (2001). *Igualdad de oportunidades entre mujeres y hombres, hacerla realidad en los ámbitos privado, laboral y público*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer.

ALCALÁ CORTIJO, P. (1998). *Hacia una orientación profesional no sexista*. Navarra: Gobierno de Navarra.

BENGOECHEA, M.; CALERO VAQUERA, M. L. (2003). *Sexismo y redacción periodística*. Valladolid: Junta de Castilla y León.

BLANCO GARCÍA, N. (2000). *El sexismo en los materiales de la ESO*. Sevilla: Instituto Andaluz de la Mujer.

COMUNIDAD DE MADRID. (2001). *Medios de comunicación, mujeres y cambio cultural*. Madrid: Dirección General de la Mujer.

ESPINOSA BAYAL, M. A. (1999). *La educación para la igualdad entre los géneros en secundaria obligatoria. Materiales de trabajo con el profesorado*. Tom I i II. Madrid: Dirección General de la Mujer.

GALLEGO, J.; DEL RÍO, O. (1993). *El sostre de vidre: situació socio-professional de les dones periodistes*. Barcelona: Institut Català de la Dona.

GARCÍA MESEGUER, Á. (1984). *Lenguaje y discriminación sexual*. Barcelona: Montesinos.

GRUP LLUNA PLENA. (2000). *Carpeta coeducadora: materials didàctics per a l'ESO*. Barcelona: Institut Català de la Dona.

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. (2001). *Llenguatge no sexista. La comunicació: un recurs per a la igualtat*. Palma: Govern de les Illes Balears, Conselleria d'Educació i Cultura.

INSTITUTO ANDALUZ DE LA MUJER. (2003). *El análisis de la publicidad. Orientaciones para una lectura crítica*. Granada: Junta de Andalucía.

LÓPEZ ARMINIO, M. (1993). *Elegir una profesión en igualdad: Material didáctico de orientación profesional no sexista*. Sevilla: Instituto Andaluz de la mujer.

MIRANDA SANTANA, C. (2003). *Género y orientación sociolaboral. Una aproximación desde la interdisciplinariedad y la integración en el currículum*. Canàries: Instituto Canario de la Mujer.

PANADERO FERNÁNDEZ, B. (2002). *Los estereotipos en la publicidad*. Saragossa: Gobierno de Aragón.

Vídeos .....

Descubre otras profesiones. Fons Social Europeu Now.

Las profesiones tiene sexo. Ministerio de Educación y Ciencia. 1922. [16 min.]

La nueva imagen de la mujer en la publicidad. Unidad didáctica para la educación secundaria. Instituto Navarro de la Mujer. 2004.

Sorkunde y las profesiones. ¿Tienen sexo? Instituto Canario de la Mujer.

Pòsters .....

8 de març. Dia Internacional de la Dona. Institut Balear de la Dona.

8 de març. Dia Internacional de la Dona. Institut Balear de la Dona.

8 de març. Dia Internacional de la Dona. Institut Balear de la Dona. 2004.

8 de març. Dia Internacional de la Dona. Institut Balear de la Dona. 2005.

Esta es Carmen y de mayor podrá ser lo que ella quiera. 8 de març de 2001, Dia Internacional de la Dona. Instituto Canario de la Mujer.

8 de març de 2003. Dia Internacional de la Dona. Instituto Canario de la Mujer

Recursos materials .....

– Anuncis de feina a les empreses de treball temporal.

– Anuncis de feina en el recull de premsa, tant local com nacional.

Reflexionem sobre si hi ha treballs que són només per a homes i d'altres només per a dones.

1. Dividiu-vos en quatre grups: dos de formats pels homes i els altres dos formats per les dones, i completeu la taula següent segons que cregueu que la feina sigui pròpia d'un home, d'una dona o dels dos.

	RESPOSTES D'AL·LOTES			RESPOSTES D'AL·LOTS		
	Només per a homes	Només per a dones	Per a homes i dones	Només per a homes	Només per a dones	Per a homes i dones
Cuiner/a	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mecànic/a	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Perruquer/a	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pilot d'avió	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ballarí/ina	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Dependent/a	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Infermer/a	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Metge/essa	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Secretari/ària	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Caixer/a	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Advocat/da	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Director/a d'un banc	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Fer de cangur	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Comptable	☐	☐	☐	☐	☐	☐
D'altres:						
.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐
.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐

• Posau en comú en gran grup els resultats obtinguts. Coincideixen els resultats de cada grup amb els altres? Es veuen reflectits en els resultats els rols tradicionals de la dona quant a professions? Per què? Per què no?

.....
.....
.....

Moltes vegades, i sense adonar-nos-en, empram un llenguatge sexista: en el llenguatge oral, en el llenguatge escrit, en les imatges presents i en altres elements ambientals.

Per tal de combatre'l, hem d'intentar que els models femenins hi siguin presents, hem d'abandonar el prejudici que fa identificar feines amb sexe o utilitzar fórmules que fomentin una concepció igualitària del rol de la dona en la societat.

A partir dels anuncis de treball que trobeu a la premsa, feis la tasca següent.

2. Et proposam que cerquis 5 ofertes de feina i que n'analitzis els aspectes següents:

OFERTES	1	2	3	4	5
Nom de la feina					
Nom del lloc per ocupar					
Oferta només per a homes					
Oferta només per a dones					
Demandes que fan					
Què ofereixen?					
Oferta escrita en femení					
Oferta escrita en masculí					

• De tots els anuncis de treball que has trobat, quantes ofertes estaven dirigides als homes i quantes a les dones? Has trobat alguna oferta sexista? Quina? Què en penses?

.....
.....
.....

3. Agafa una oferta de feina sexista, aferra el retall en aquest paper, transforma'l en no sexista i col·loca'l al costat del sexista.

OFERTA DE FEINA SEXISTA	OFERTA DE FEINA NO SEXISTA
<div style="border: 1px solid black; height: 60px; width: 100%;"></div>	....

4. Treballau en petit grup. Imaginau que pertanyeu a l'equip de direcció d'una empresa i heu d'introduir cinc accions positives per fomentar la igualtat d'homes i dones. Quines proposaríeu?

.....
.....
.....
.....
.....

04 Inventem una història

→ Objectius .....

- Ser conscients de les actituds i dels estereotips que tenim sobre els rols de les dones i dels homes.

→ Informació bàsica per al desenvolupament de l'activitat .....

Molts de valors i d'actituds en contra de la igualtat i a favor de la tolerància de la dona es mantenen durant molt de temps en les societats, tot i que les lleis es pronunciïn en contra. Segons Alberdi i Matas (2003), aquest manteniment pot ser degut al fet que aquestes conductes es converteixen en valors, hàbits o en conductes intrínseques, per això les lleis de vegades van més aviat que les normes socials que regeixen la societat.

En aquesta activitat, l'alumnat es dividirà en petits grups de 4 persones i escriuran de forma lliure una història en què el protagonista és per a la meitat dels grups un personatge del sexe femení i per a l'altra meitat un personatge del sexe masculí. Una vegada escrites les històries, es tractarà d'analitzar els fets que s'hi esdevenen, quines diferències i quines semblances hi ha entre les històries amb protagonistes femenins i amb protagonistes masculins i quines conductes sexistes hi han aparegut. Per això, es posaran en comú entre tots i totes les històries inventades.

Us proposam dues sessions, perquè a l'hora de fer la posada en comú dels resultats el temps serà escàs.

Recursos bibliogràfics .....

AD. (1994). *Materiales curriculares INNOVA. Cuadernos para la coeducación 4. Educación Física. Etapa secundaria*. Canàries: Consejería General de Ordenación e Innovación Educativa, Gobierno de Canarias.

AD. (2000). *Carpeta coeducativa. Materials didàctics per a l'ESO*. Barcelona: Institut Català de la Dona, Generalitat de Catalunya.

AD. (1984). *Roles femeninos, roles masculinos ¿Ruptura o continuidad?* Navarra: Instituto de Promoción de Estudios Sociales.

AD. (1990). *Taller de educación no sexista*. Madrid: Cruz Roja Juventud. [Quadern, manual, pòster i vídeo.]

HERNÁNDEZ DE FRUTOS, T.; CASARES GARCÍA, E. (2002). *Aportaciones teórico-prácticas para el conocimiento de actitudes violentas en el ámbito escolar. Encuesta realizada al alumnado de ESO en Navarra desde una perspectiva de género*. Navarra: Gobierno de Navarra. Fondo de publicaciones.

LIENAS, G. (2001). *El diario violeta de Carlota*. Barcelona: Alba Ed.

Vídeos .....

Coeducación sin jerarquías. Instituto de la Mujer. [23 min.]

Los roles de la mujer y el varón en la sociedad española. Universidad de Zaragoza. [30 min.]

05 A mi m'agradaria ser...

→ Objectius .....

- Analitzar les característiques que es valoren en les persones en relació amb el gènere al qual pertanyen.
- Adonar-se de com es valoren de diferent manera els homes i les dones en la nostra societat.

→ Informació bàsica per al desenvolupament de l'activitat .....

La nostra societat prescriu els comportaments de cada gènere i assenyala les activitats i les característiques associades a cada un dels sexes. Ens encamina a reproduir actituds, conductes i respostes emocionals en consonància amb els models establerts. Mitjançant la imitació aprenem de les persones que per a nosaltres són models.

Amb aquesta activitat volem posar de manifest que hi ha aquesta diferenciació i que no demanem les mateixes qualitats a un home que a una dona. En l'actualitat, en la nostra societat, per aconseguir metes s'han de complir una sèrie de requisits; malauradament, les "capacitats" que ha de complir un home per aconseguir-les no solen ser les mateixes "capacitats" que les que ha de tenir una dona.

L'activitat que us proposam a continuació tracta d'analitzar les diferències entre homes i dones que han obtingut mèrits en la nostra societat a partir de l'anàlisi de les característiques dels homes i de les dones que estan aconseguint un lloc en la nostra societat.

Recursos bibliogràfics .....

AD. (1984). *Roles femeninos, roles masculinos ¿Ruptura o continuidad?* Navarra: Instituto de Promoción de Estudios Sociales.

AD. (1999). *En femenino y en masculino. Cuadernos de Educación no Sexista*, núm. 8. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la Mujer.

AGUIRRÉ, A. (2001). *Mujer y educación. Educar para la igualdad desde la diferencia*. Barcelona: Graó.

BONAL, X.; TOMÉ, A. (1997). *Construir la escuela coeducativa. La sensibilización del profesorado*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, Institut de Ciències de l'Educació.

CODINA, P. (1994). *Educació no sexista. Experiències educatives*. Barcelona: Graó.

ESPINOSA BAYAL, M. A. (1999). *La educación para la igualdad entre los géneros en secundaria obligatoria. Materiales de trabajo con el profesorado*. Tom I i II. Madrid: Dirección General de la Mujer.

GRUP LLUNA PLENA. (2000). *Carpeta coeducadora: materials didàctics per a la ESO*. Barcelona: Institut Català de la dona.

MAÑERU MÉNDEZ, A.; RUBIO HERRAEZ, E. (1992). *Educación para la igualdad de oportunidades de ambos sexos*. Madrid: Ministerio de Educación y Cultura.

NACIONES UNIDAS. *Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona*. [Sense data d'edició.]

SUBIRATS, M. (1988). *Rosa y azul: la transmisión de los géneros en la escuela mixta*. Madrid: Ministerio de Cultura. (Estudios, 19.)

Vídeos .....

Coeducación sin jerarquías. Instituto de la Mujer. [23 min.]

Identidad y coeducación. Instituto de la Mujer. [22 min.]

Tots tenim una o unes quantes persones que admiram. Però, què fa que una persona sigui admirada? Valoram les mateixes qualitats quan es tracta d'un home o d'una dona?

Vegem-ho...

1. Pensa en una persona propera a tu del sexe masculí que admires. Posa el seu nom a la casella i fes un llistat de les 5 coses que més en valores.

NOM

- 1. ....
- 2. ....
- 3. ....
- 4. ....
- 5. ....

Molt bé, ara pensa en una persona del sexe femení, també ha de ser una persona propera a tu. Fes el mateix que a l'altra taula.

NOM

- 1. ....
- 2. ....
- 3. ....
- 4. ....
- 5. ....

2. Ara, ajunteu-vos en petits grups i, a partir del que heu emplenat a les dues graelles anteriors, contestau aquestes preguntes:

a) Quines diferències hi ha entre el que has destacat a la primera taula i a la segona?

.....
.....
.....

b) En general, penses que valoram el mateix en un home que en una dona? Per què?

.....
.....
.....

3. En grup classe posau-ho en comú. Apunteu a la pissarra tots aquells valors que destacau dels homes i en una altra columna els valors que destacau de les dones.

- Una vegada elaborades les llistes intentau canviar-les de columna. I ara responeu: per què valoram diferent les dones i els homes?

.....
.....
.....
.....
.....

06 El refranyer popular

→ Objectius .....

- Conèixer els rols i els estereotips de gènere transmesos a través dels refranys populars.
- Identificar mecanismes de discriminació mitjançant els quals es reflectien les diferents conductes que es donaven en la societat.

→ Informació i orientacions .....

Aquesta activitat pretén que l'alumnat entengui que els refranys poden ser uns instruments de discriminació i de desigualtat entre homes i dones.

Amb els refranys queden arrelats els estereotips, els valors que socialment s'assignen als homes i a les dones.

Una lectura etnogràfica del refranyer ens permet una visió parcial però significativa de les pautes culturals de la nostra societat. I com podeu constatar, el paper que al llarg del refranyer s'assigna a les dones és submís, d'obediència i dependent de l'home, fet que ens remet de bell nou a la desigualtat i als models establerts per la societat patriarcal quant a transmissió de valors i models femenins.

Pautes que cal seguir:

1. El professor o la professora dividirà la classe en grups petits i cada grup tindrà una sèrie de refranys per analitzar.
2. Per fer-ho, el professor o la professora els facilitarà una sèrie de preguntes que hauran de respondre. Aquestes preguntes són: Què volen dir els refranys? Quines comparacions fan? Es respecta el dret a ser persona a les dones i als homes? Per què? Quin estereotip s'hi fomenta? Fomenten la igualtat? Els refranys, valoren positivament tant la dona com l'home?
3. Tots els grups posaran la seva anàlisi en comú i n'extrauran conclusions.

El professor o la professora pot enriquir aquesta activitat analitzant refranys referits als homes, compararlos amb els refranys referits a les dones i identificar quin paper tenen en la societat.

Recursos bibliogràfics .....

AD. (1997). *Mira de quién hablas. Propuestas didácticas para una comunicación no sexista*. Alcobendas: Ayuntamiento de Alcobendas.

AD. (1995). *Nombra. La representación del femenino y el masculino en el lenguaje*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la Mujer.

AD. (2000). *Dime cómo hablas... y te diré cómo piensas*. Fundación Mujeres Progresistas.

AD. (1999). *En femenino y en masculino*. Cuadernos de Educación no Sexista, núm. 8. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la Mujer.

BIBLIOTECA POPULAR CATALANA. *Cinc mil refranys catalans i frases fetes populars*. Vol. 3. Barcelona: Millà. (Col·lecció Vell i Nou.)

ERRAZÚ COLÁS, M. (1995). *Hacia una utilización no sexista del lenguaje*. Saragossa: Instituto Aragonés de la Mujer.

FERNÁNDEZ PONCELA, A. M. (2002). *Estereotipos y roles de género en el refranero popular: charlatanas, mentirosas, malvadas y peligrosas. Proveedores, maltratadores, machos y cornudos*. Rubí: Anthropos, Editorial del Hombre.

FUSTER, M. (2003). *Refranyer popular de l'illa de Mallorca*. Campos.

INSTITUTO DE LA MUJER. (1989). *Propuestas para evitar el sexismo en el lenguaje*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer

Coneguem el paper que s'assigna a la dona en els refranys populars.

1. Formau quatre grups i repartiu-vos els diferents fragments de refranys que us presentam.

1r GRUP:

- Dolor de sa dona morta, dura fins a sa porta.
- Ses dones són com sa fusta: n'hi ha de llises i amb grops.
- Ses olives i ses dones, fora casa són més bones.

2n GRUP:

- S'homo és foc, i sa dona estopa: ve el dimoni i bufa
- En llàgrimes de dona i en coixera de ca, no hi ha que fiar.
- Llengo dins la boca, fa sa dona hermosa.
- Per mala dona, cap guarda és bona.

3r GRUP:

- Pes Juliol, ni dona ni col, ni porc ni sol.
- Sa mula i sa dona, garrot la fa bona.
- Sa sogra i sa nora, de sa porta a defora
- Ses guapes per a missa i ses lletges per a casa.

4t GRUP:

- Ses dones de Sineu, veuen es gep des altres i no veuen es seu.
- Allà on manen dones i llauren vaques, mala anyada segura.
- Dones pomes! Pomes dones.
- Mare, què vol dir casar? Parir, rentar i plorar.

Una vegada feta la distribució, comentau els refranys en grup i contestau les preguntes següents:

- Què volen dir aquests refranys?

.....

.....

.....

.....

- Quines comparacions fan?

.....

.....

.....

- Es respecte i es fomenta el dret a la igualtat tant per a homes com per a dones? Per què?

.....

.....

.....

- Quin estereotip s'hi fomenta?

.....

.....

.....

- Els refranys, valoren positivament tant la dona com l'home?

.....

.....

.....

- En els refranys hi ha elements de violència? A qui van adreçats aquests elements?

.....

.....

.....

2. Després d'haver reflexionat sobre aquests fragments de refranys, entre tots arribau a una conclusió.

.....

.....

.....

.....

07 La igualtat d'homes i dones

→ Objectius .....

- Reflexionar sobre els arguments que hi ha en la nostra societat per mantenir relacions desigualitàries entre homes i dones.

→ Informació bàsica per al desenvolupament de l'activitat .....

Els drets de qualsevol persona són la base per a una convivència basada en el respecte i en la igualtat. Tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i en drets.

L'educació i la cultura són importants per aconseguir la igualtat entre homes i dones a l'igual que per fomentar un canvi de mentalitats i d'actituds, mitjançant:

- La supressió progressiva dels estereotips sexuals en els llibres de text, en tots els nivells d'educació així com en els mitjans de comunicació.
- La presa de consciència respecte de la necessitat d'aconseguir un repartiment més equilibrat de les responsabilitats i de les tasques familiars i professionals entre els homes i les dones.

Moltes de les relacions de superioritat dels homes vers les dones es basen en el fet de no respectar els drets fonamentals de les persones i en els mites i prejudicis que ens ha transmès la societat.

Amb aquesta activitat volem fer presents alguns d'aquests mites i crear un espai de crítica entre l'alumnat per tal que s'adoni de la relativitat que tenen.

A partir d'aquesta activitat pretenem que els alumnes coneguin els principals drets humans i crear un esperit crític vers aquelles situacions en què no es respectin.

Recursos bibliogràfics .....

AGUIRRE, A. (2001). *Mujer y educación. Educar para la igualdad desde la diferencia*. Barcelona: Graó.

AYUNTAMIENTO DE GIJÓN. (2002). *Proyecto de igualdad educativa*. Gijón: Concejalía de la Mujer.

Declaración universal de los derechos humanos. (Naciones Unidas, 1948).

CALLADO, J. R. *Mujeres nuevas: Verdades y Mentiras sobre la mujer*. Lima: Creatividad y Cambio. [Sense data.]

Les 4 conferències mundials sobre les dones (vegeu la unitat 1 del material per al professorat).

DÍAZ-AGUADO, M. J. (2001). *La construcción de la igualdad y la prevención de la violencia contra la mujer desde la educación secundaria*. Madrid: Instituto de la Mujer.

ESPINOSA BAYAL, M. A. (1999). *La educación para la igualdad entre los género en secundaria obligatoria. Materiales de trabajo con el profesorado*. Tom I i II. Madrid: Dirección General de la Mujer.

GOVERN BALEAR. COMISSIÓ INTERDEPARTAMENTAL DE LA DONA. (1993). *Educació amb igualtat*. Palma: Vicepresidència del Govern balear.

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. (2004). *III Pla d'actuació per a la igualtat d'oportunitats entre homes i dones 2002-2005*. Palma.

MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y CIENCIA. (1990). *La coeducación*. Madrid: Ministerio de Educación y ciencia.

TOMÉ, A. (1997). *Materiales de coeducación*. Palma: Escola de Formació en Mitjans Didàctics.

Vídeos .....

Coeducación sin jerarquías. Instituto de la Mujer. [23 min.]

Identidad y Coeducación. Instituto de la Mujer. [22 min.]

La coeducación. Instituto de la Mujer. [20 min.]

Recursos materials .....

– *Fullet NO+*. Informació d'interès sobre la violència de gènere.

– **AD.** (2004) *Som iguals, som diferents*. Associació de Dones Educadores de les Illes Balears, Institut de la Dona, Escola de Formació en Mitjans Didàctics.

Evidentment hi ha diferències biològiques entre homes i dones, però cap no justifica la desigualtat de sexe. Tot i això, encara es manifesten en la nostra societat alguns arguments en contra de la igualtat de sexe.

ELS MITES QUE ENVOLTEN LA SUPERIORITAT DELS HOMES VERS LES DONES S'HAN DE COMBATRE PER ACONSEGUIR UN MÓN NO SEXISTA.

1. En aquesta taula et donam alguns dels mites que hi ha entorn dels homes i les dones. El que has de fer és rebatre cada un dels mites per tal que no siguin sexistes. T'hi pot ajudar la pregunta: què haurien de dir?

MITES ¹	REBATRE
<i>Els homes són millors en feines creatives i les dones són millors en feines rutinàries.</i>	
<i>Aparença: s'espera que la dona s'interessi més per la seva aparença.</i>	
<i>Els homes pesen més i són més alts.</i>	
<i>Conservadora: s'espera que les dones realitzin poques activitats d'aventura i de risc.</i>	
<i>Les dones tenen menys capacitat sexual que els homes.</i>	
<i>Èxit: els homes han de ser competitius.</i>	
<i>Els homes són més suggestionables o influenciables per opinions alienes.</i>	
<i>La dona s'ha de mostrar dependent, fàcil d'influir, amb dificultats per prendre decisions.</i>	
<i>Els homes són biològicament superiors a les dones.</i>	
<i>Les dones són més ansioses, tímides i amables que els homes. Autoconfiança: els homes han de ser forts, decidits, i tenir el control de qual-sevol situació.</i>	
<i>Assoliment: la dona es mostra sense ambicions professionals generals, amb poques aspiracions professionals, amb manca de desig de lideratge i amb poca confiança en ella mateixa.</i>	
<i>Estrès: els homes afronten pitjor els conflictes familiars i interpersonals.</i>	

¹ Som iguals som diferents. (2004). Associació de Dones Educadores de les Illes Balears, Institut Balear de la Dona. [Pòsters.]

Per promoure la igualtat d'oportunitats entre homes i dones, es redacten els plans d'igualtat d'oportunitats.

2. Investiga en petit grup:

- Sabeu què són els plans d'igualtat d'oportunitats?

.....

.....

.....

- Sabeu qui els aprova?

.....

.....

.....

- A les Illes Balears, s'ha aprovat el III Pla d'igualtat d'oportunitats entre homes i dones. Esbrina quins són els seus objectius prioritaris.

.....

.....

.....

.....

.....

Debatem...

3. Quines conclusions podeu extreure de tot el que heu treballat en aquesta fitxa?

.....

.....

.....

.....

.....

08 Dones que han fet i fan història

→ Objectius .....

- Conèixer aquelles dones que han estat oblidades i no incloses dins el currículum escolar, malgrat les seves aportacions a la societat.
- Fomentar actituds i esforços per superar la invisibilitat de la dona dins el currículum escolar que ens ajudin a comprendre les diferències existents entre les dones i els homes i a valorar la situació actual i de millora de les situacions futures.

→ Informació bàsica per al desenvolupament de l'activitat .....

La història ha estat escrita en masculí, tot i que hi ha nombroses dones que des dels inicis han realitzat aportacions diverses i importants a la societat en tots els àmbits.

La societat ha de ser capaç de reconèixer el saber acumulat de les dones com a motor de canvi, ja que deixar-les de banda i desvalorar les seves aportacions i el seu saber és una forma bàsica de violència contra el col·lectiu de dones.

Proposam en aquesta activitat que l'alumnat s'adoni de la gran quantitat de dones que han duit a terme grans aportacions a la societat (en qualsevol àmbit) i les característiques de l'entorn que les envoltava. Cal que es faci una reflexió final sobre el perquè no han estat conegudes, i si ho eren, quina imatge s'havia donat d'elles.

Es tracta de recollir la biografia d'una dona de cada categoria:

1. Dones que han realitzat aportacions en l'àmbit mundial en altres èpoques.
2. Dones que fan aportacions en l'àmbit mundial actualment.
3. Dones de les Illes Balears que han fet aportacions en altres èpoques.
4. Dones de les Illes Balears que fan aportacions actualment.

Recursos bibliogràfics .....

AD. (2002). *La mujer en la antigüedad*. València: Universitat de València.

AD. (1995). *20 mujeres artistas*. Madrid: Dirección General de la Mujer de la Comunidad de Madrid.

AD. (2003). *Las científicas y su historia en el aula*. Madrid: Síntesis.

AD. (2003). *Història de les dones als Països Catalans al s. XX*. València: El Temps.

AD. (1996). *Las Filósofas*. Madrid: Cátedra.

AD. (2000). *Palabras de Mujeres. Escritoras españolas contemporáneas*. Madrid: Narea.

AD. (2001). *Pensadoras del s. XX*. Hypatia, 2. Instituto Andaluz de la Mujer.

AD. (2000). *Los desafíos del feminismo ante el s. XXI*. Hypatia, 1 Instituto Andaluz de la Mujer.

AD. (2000). *Elena Martín Vivaldi. Relatos finalistas*. Instituto Andaluz de la Mujer.

AZA, R. (2000). *Certamen Literario Elena Martín Vivaldi. Poesía*. Instituto Andaluz de la Mujer.

COLECCIÓN BIBLIOTECA DE MUJERES. *Ediciones del Orto*. (Col·lecció destinada a totes les dones importants fins avui dia.)

CLOT, M. (2000). *Pintar mujeres. Agua y aceite*. Junta de Castilla y León.

CRUZ, J.; ZECCHI, B. (2004). *La mujer en la España actual*. Barcelona: Icaria Editorial.

DERESA, D.; POTES, A. (1999). *Seis mujeres guionistas contar historias, crear imágenes*. Màlaga: Ayuntamiento de Màlaga, Festival de Cine Español de Màlaga.

MAYAYO, P. (2003). *Historias de mujeres, historias del arte*. Madrid: Cátedra.

OBLIGADO, C. (2004). *Mujeres a contracorriente. La otra mitad de la historia*. Madrid: Plaza & Janés.

RODRÍGUEZ, C. (1996). *Teatro breve de mujeres (XVII-XX)*. Madrid: Asociación de Directores de Escenas de España.

RODRÍGUEZ IGLESIAS, M. A., (1991). *La mujer en la literatura: una experiencia didáctica*. Instituto Andaluz de la Mujer. (Papeles de Trabajo, 1.)

SEAGER, J. *Atlas del estado de la mujer en el mundo*. Tres Cantos: Ediciones Akal.

SEGURA GRAIÑO, C. (1998). *Mujeres célebres*. Madrid: Espasa.

SOLANA PAIRÓ, N. (1997). *Mujeres científicas de todos los tiempos*. Madrid: Talasa Ediciones.

ZAVALA, I. (1995). *Breve historia feminista de la mujer en la literatura española*. Barcelona. Anthropos.

Vídeos .....

Creadoras. Las mujeres y el arte. Instituto Andaluz de la Mujer. 1992-93. [30 min.]

Catàlegs .....

Arte de mujeres. 1998. Instituto Andaluz de la Mujer.

Arte de mujeres. 1999. Instituto Andaluz de la Mujer.

Arte de mujeres. 2000. Instituto Andaluz de la Mujer.

Arte de mujeres. 2001. Instituto Andaluz de la Mujer.

Calendari. 2003-2004. Institut Balear de la Dona.

Calendari. 2005. Institut Balear de la Dona.

Agenda. La vida cantada per les poetesses vuit-centistes. 2004-2005. Institut Balear de la Dona.

CD .....

5 compositores contemporànies. Institut Balear de la Dona

1. Et proposam conèixer dones que han fet història i que en fan. Per això et demanem que en petits grups, màxim de 3 persones, investiguis emprant com a eines Internet, enciclopèdies, etc. la biografia d'una dona de cada una de les categories següents:

- a) Dones que han fet i fan magnífiques aportacions en l'àmbit mundial.
b) Dones de les Illes Balears que han fet i fan grans aportacions a la nostra comunitat.

Una vegada feta la recerca, anotau quines són les seves principals aportacions i donau-les a conèixer als companys i companyes de la classe. Segur que hi trobareu moltes coses interessants i que us sorprendran.

Per tal que la tasca sigui més fàcil, us ajudam proposant una llista, que tu pots ampliar, de dones rellevants de cada categoria.

a) En l'àmbit mundial

Table with 4 columns: NOM, naixement - mort, NOM, naixement - mort. Lists various female figures like Cleopatra, Juanita Cruz, Rigoberta Menchú, etc.

a) En l'àmbit de les Illes Balears

Table with 4 columns: NOM, naixement - mort, NOM, naixement - mort. Lists Balearic female figures like Francinaina Cirer i Carbonell, Margalida Caimari i Vila, etc.

2. T'has fixat mai en les plaques dels carrers i les places del teu poble o barri?

- Investiguem. Esbrina algun carrer, plaça, edifici, etc. que sigui al teu barri o poble i que tengui nom de dona. Quants n'has trobat? Què saps d'aquesta dona? Investiga qui era.

.....

- Segur que al teu barri o poble també hi ha carrers que duen el nom d'algun home. Quins en coneixes? Per què hi ha més carrers amb noms d'homes que de dones? Creus que canviarà aquest fet en el futur?

.....

3. Molt bé, ara pensa en alguns càrrecs importants de diferents àmbits professionals (política, medicina, arquitectura, belles arts...), com a màxim 5, i fes una petita recerca sobre qui havia ocupat aquest càrrec anteriorment, eren homes o dones? Qui l'ocupa ara? Qui sol ocupar els càrrecs de més importància? Per què?

Table with 3 columns: CÀRREC, PERSONA QUE L'OCUPAVA ABANS, PERSONA QUE L'OCUPA ARA. Lists professional roles and their historical and current holders.

4. Per acabar, creus que ja hi ha igualtat entre homes i dones en la societat?

.....

09 Les relacions de parella

→ Objectius .....

- Donar informació sobre les relacions de parella coneixent els drets dins una relació.
- Entendre que en una parella hi ha d'haver una relació d'igualtat i no de poder o de superioritat.
- Ajudar els alumnes a aclarir dubtes sobre les relacions de parella.
- Facilitar la introducció en un programa d'educació sexual.

→ Informació bàsica per al desenvolupament de l'activitat .....

En aquesta edat, l'alumnat experimenta nombroses transformacions de tipus físic, psicològic i sexual que marquen les relacions amb els qui els envolten. En l'esfera de la sexualitat, sorgeix la necessitat de ser home o dona, d'aconseguir una independència de la família i hi ha un gran interès per les relacions de parella.

Com sabem, en molts de casos de violència de gènere la parella és l'agressor. Volem treballar aquí les relacions de parella basades en la igualtat i en el respecte, a través de la prevenció i del canvi d'actituds i de prejudicis basats en el codi patriarcal.

Pautes que cal seguir:

- El professor o la professora donarà una sèrie de fragments que l'alumnat, en petits grups, haurà d'analitzar mitjançant diferents preguntes.
- Després es posaran en comú totes les respostes dels diferents grups.
- Finalment, el grup classe arribarà a una conclusió final.

Recursos bibliogràfics .....

AD. (2000). *Carpeta coeducadora. Materials didàctics per a l'ESO*. Barcelona: Institut Català de la Dona, Generalitat de Catalunya.

AD. (1992). *Protagonistas de rosa y azul. 100 libros para una educación no sexista*. Múrcia: Dirección General de la Mujer.

AD. (1994). *Carpeta didáctica de educación afectivo-sexual. Educación Secundaria (12-18 años)*. Harimaguara. Canàries: Consejería de Educación, Cultura y Deportes, Gobierno de Canarias.

ADAVAS. (2002). *Programa de prevención de agresiones sexuales en adolescentes*. Lleó: Asociación de Ayuda a Víctimas de Agresiones Sexuales y Violencia Doméstica.

FERNÁNDEZ-PEÑA, L.; SAMPEDRO DÍAZ, P. (2003). *Educación afectivo-sexual. Adolescencia y violencia de género*. Instituto Asturiano de la Mujer.

INSTITUTO ANDALUZ DE LA MUJER. (1995). *Recursos de educación sexual ¿Quieres saber?*

LIENAS MASSOT, G. (2003). *El diari lila de la Carlota*. Barcelona: Empúries. (Premi Internacional UNESCO 2003 a la Tolerància. Menció d'honor.)

LIENAS MASSOT, G. (2004). *El diari vermell de Carlota*. Barcelona: Empúries.

LÓPEZ SÁNCHEZ, F. (2002). *Educación sexual de adolescentes y jóvenes*. Madrid: Siglo Veintiuno de España Editores.

OLIVEIRA, M. (1998). *La educación sentimental. Una propuesta para adolescentes*. Barcelona: Icaria

URRUZOLA, M. J. (2003). *Guía para chicas. Cómo prevenir y defenderte de agresiones*. Bilbao: Instituto Andaluz de la Mujer. Maite Canal.

Webs .....

<http://www.juntadeandalucia.es/institutodelamujer>

<http://www.infosex@terra.es>

Coneguem les relacions de parella...

Contesta les preguntes:

- Què és una relació de parella?

.....

.....

.....

- Què cercam en una relació?

.....

.....

.....

1. Aquí teniu diferents fragments sobre la relació de parella. Dividiu-vos en petits grups i analitzau-los mitjançant una sèrie de preguntes.

FRAGMENT I

Regla d'or 1 de la sexualitat:

- Només has de fer-te a tu mateixa o deixar-te fer allò que et véngui realment de gust.
- Només has de fer a una altra persona allò que realment et véngui de gust i que ella desitgi que li facis.

FRAGMENT I

Algun al-lot mou el cap com dient que el problema el tenen elles i no ells, però na Luci el talla:

- També cal que els al-lots entengueu que l'amor no és una relació de dominació. Que la vostra parella us pot escoltar però no obeir; us pot estimar, però no adorar; us pot respectar, però no venerar. Vosaltres no teniu cap dret sobre elles. I el vostre criteri pot ser tan bo o tan dolent com el d'elles.

FRAGMENT I

Regla d'or 2 de la sexualitat:

- No hi ha normes que indiquin què s'ha de fer o com o quan per tenir una sexualitat feliç. Cada persona, cada parella, ho viu a la seva manera, i és la bona sempre que respecti la voluntat de l'altra persona i no la perjudiqui.
- No es pot tractar una persona com si fos una cosa només perquè t'agrada el seu cos i hi vols jugar; abans has de saber què vol realment l'altra persona.

(Aquests fragments són extrets del llibre de Lienas, Gemma: *El diari vermell de Carlota*.)

- A què tenim dret dins una relació?

.....

.....

.....

- Què penses de les regles d'or de la sexualitat? Hi estàs d'acord? Per què?

.....

.....

.....

- Quines regles hi afegiries?

.....

.....

.....

Extraguem-ne conclusions...

2. Una relació de parella s'ha de basar en la igualtat o en la superioritat? Per què? Quines coses han canviat del que pensaves sobre les relacions de parella? A quina conclusió has arribat?

.....

.....

.....

.....

.....

10 Què és la violència de gènere?

→ Objectius .....

- Conèixer la conceptualització de la violència de gènere i aclarir conceptes que hi estan relacionats.
- Analitzar els conceptes i les opinions sobre la violència de gènere entre els companys.
- Aclarir les conseqüències de maltractament i estimular actituds clares contra aquest tipus de problemes.

→ Informació bàsica per al desenvolupament de l'activitat .....

"Entenem com a violència de gènere o violència contra la dona aquell acte de violència vers el sexe femení i que té o pot tenir com a resultat un dany o sofriment físic, sexual o psicològic per a la dona, així com les amenaces d'aquests actes, la coacció o la privació arbitrària de la llibertat, tant si es produeix en la vida pública com en la privada."

La violència contra la dona vulnera alguns dels drets humans bàsics que té qualsevol persona i que estan explícits en la Declaració dels drets humans:

- Article 3: "Tot individu té dret a la vida, la llibertat i a la seguretat de la seva persona."
- Article 5: "Ningú no serà sotmès a tortures ni a penes o a tractes cruels, inhumans o degradants."
- Article 16.3: "La família és l'element natural i fonamental de la societat i té dret a la protecció de la societat i de l'estat."

A partir d'aquesta definició, la qual trobam en el mòdul 2, i de les situacions de la vida real, en aquesta activitat pretenem definir i analitzar els principals conceptes que envolten la violència de gènere, així com fer una primera aproximació a la situació real dels maltractaments al nostre món.

Les situacions de la vida real poden servir com a exemples que responguin a aquestes definicions.

El professor o la professora, a través d'aquesta activitat, ha d'afavorir l'expressió del grup classe, i ha d'evitar que es jutgin les opinions, els interessos i les actituds. Cada grup analitzarà els textos mitjançant una sèrie de qüestions. Les qüestions seran iguals per a tots els grups, per poder posar en comú les reflexions extretes.

Finalment, el grup classe, en col·laboració amb el professor o la professora, haurà d'arribar a una conclusió final que els dugui a la reflexió i a la crítica.

Recursos bibliogràfics .....

AD. (2002). *MEDIATOR. Prevenció de violència*. Lleida: Institut Municipal d'Educació, Ajuntament de Lleida.

AD. (2001). *Relaciona: Una proposta ante la violencia*. Cuadernos de Educación no Sexista, 11. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer.

AD. (2001). *Violencia de género y curriculum. Un programa para la mejora de las relaciones interpersonales y la resolución de conflictos*. Màlaga: Aljibe.

DÍAZ AGUADO, M. J. (2002): *La violencia contra las mujeres: construyendo la igualdad. Programa para educación secundaria*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la mujer.

GOVERN BALEAR. CONSELLERIA DE CULTURA EDUCACIÓ I ESPORTS. (1990) Pla d'igualtat d'oportunitats per a la dona. Palma: Govern balear.

GOVERN BALEAR. CONSELLERIA DE PRESIDÈNCIA, COMISSIÓ INTERDEPARTAMENTAL DE LA DONA. (1997) II Pla d'igualtat d'oportunitats per a les dones. Palma: Govern balear.

GOVERN BALEAR. INSTITUT BALEAR DE LA DONA (2004). III Pla d'actuació per a la igualtat d'oportunitats entre homes i dones 2002-2005. Palma: Institut Balear de la Dona.

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. (2004). *El laberint del minotaure i el fil d'Ariadna. Violència de gènere*. L'exposició. Palma: Institut Balear de la Dona.

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. (2004). *Guia de recursos per a les dones de les Illes Balears*. Palma: Govern de les Illes Balears, Institut Balear de la Dona.

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. (2002). *Estratègies de prevenció i tractament de la violència domèstica*. Palma: Govern de les Illes Balears, Conselleria de Benestar Social.

LAVIÑA, C. (2002). *Cuaderno de trabajo contra la violencia de género*. Madrid: Federación de Mujeres Progresistas.

LAVIÑA, C. (2001). *Violencia y autoestima*. Madrid: Federación de Mujeres Progresistas.

STOYANOVA, E. (2002). *Diario del miedo. El relato estremecedor de una mujer maltratada*. Madrid: Temas de Hoy.

Seminario Internacional contra la Violencia de Género. (2004). *Amores que matan. ¿Terrorismo de género o violencia doméstica?* Centre d'Estudis sobre la Dona, Universitat d'Alacant.

Webs .....

<http://www.mujeresenred.net/vocabulario.html>

<http://ibdona.caib.es>

<http://www.fundacionmujeres.es/prevencion.htm>

<http://www.malostratos.com>

<http://www.maltractamentsno.org>

<http://www.observatorioviolencia.org>

<http://www.redfeminista.org>

Vídeos .....

Agresiones contra la mujer. Instituto de la Mujer. 1986. [17 min.]

Prevenir la violencia contra las mujeres: construyendo la igualdad. Programa para Educación Secundaria. 2002. [59 min.]

Anuncios en televisión. Instituto de la Mujer. 1986-2003. [18 min.]

Pel·lícules .....

Te doy mis ojos. Icíar Bollaín (dir.). Any: 2003. País: Espanya. Durada: 106 minuts.

Solas. Benito Zambrano (dir.). Any: 1999. País: Espanya. Durada: 99 minuts.

La violència de gènere és una realitat present a tots els països, a totes les cultures i a tots els nivells socials.

- Saps a què ens referim amb la paraula *gènere*?

.....

.....

Llegeix aquesta definició de violència de gènere:

És tot acte de violència basat en la pertinença al sexe femení que tengui o pugui tenir com a resultat un dany o patiment físic, sexual o psicològic per a les dones, incloent-li les amenaces d'aquests actes, la coacció o la privació arbitrària de la llibertat, tant si es produeix en la vida pública com en la privada.

1. Contesta aquestes preguntes:

- Has sentit parlar alguna vegada de la violència de gènere?

.....

- A on?

.....

- Coneixes o recordes algun cas de violència de gènere?, quin?

.....

- Contra qui s'exerceix aquest tipus de violència?

.....

- Quins conceptes creus que es relacionen amb violència de gènere?

.....

2. Ara et proposam que llegeixis aquests fragments:¹

Las dos policías en prácticas que fueron asesinadas el pasado día 5 en su domicilio del barrio de Bellvitge de Hospitalet recibieron en total 12 puñaladas, siete una y cinco la otra, según fuentes próximas a la investigación. El informe de la autopsia recoge además que una de ellas fue vejada sexualmente. (05-10-2004)

Una mujer de 35 años ha muerto agredida el jueves por su ex esposo con un palo en la cabeza en la localidad cordobesa de La Victoria. La mujer, que ha fallecido este viernes en el Hospital Reina Sofía de la capital, es la primera víctima de la violencia doméstica desde que el Congreso aprobó la Ley integral contra la violencia de género. (08-10-2004)

Una mujer ecuatoriana ha sido encontrada muerta en su vivienda de Valencia, después de ser degollada por el hombre con el que mantenía una relación sentimental y con el que compartía piso. (4-10-2004)

Contesta:

- Creus que tots els fragments es refereixen a violència de gènere?

.....

¹ Fragments extrets de www.redfeminista.org.

- Coneixes algun cas de la nostra comunitat? Segur que llegint els diaris en pots trobar algun més.

.....

.....

La violència contra les dones té el seu origen en un sistema de relació de gènere que manté la superioritat dels homes sobre les dones. Segur que qualche vegada has escoltat manifestacions de menyspreu cap a les dones, acudits de caire sexista, bromes...

- N'has sentides alguna vegada referides als homes?

.....

- Davant aquest fet, cal establir el nivell de tolerància zero. Què vol dir això?

.....

.....

3. Llegeix aquest text i comentau-lo entre tots.

En España, en el año 2004 murieron 72 mujeres en manos de sus maridos y se produjeron más de 57.000 denuncias por malos tratos, según informes del Instituto de la Mujer, procedentes de la Guardia Civil y de la policía. Se estima que sólo el 10% de los abusos llega a denunciarse. Hace poco que se investiga la violencia de género, pero los estudios ya han demostrado que es la principal causa de daño a la mujer y cada vez figura más como la responsable de enfermedades crónicas físicas y mentales.²

- Creus que la societat està conscienciada d'aquesta situació?

.....

- Saps que fins al juny de l'any 2005 ja s'havien produït 27 morts per violència de gènere. Creus que aquesta xifra augmentarà en acabar l'any? Per què?

.....

4. En un dels casos que has analitzat apareix la Llei integral contra la violència de gènere. Saps què és? Cerca'n informació.

.....

Extraquem-ne conclusions...

Després d'haver treballat aquesta fitxa, entre tots arribau a un acord per contestar aquesta pregunta. Què és per a vosaltres la violència de gènere?

.....

² Extret de www.maltrato.com/contenido/biblioteca/articulos/index1.htm.

11 La violència de gènere en la tradició popular. El salt de la bella dona

→ Objectius .....

- Adonar-se que la cultura popular ens transmet fets que representen violència de gènere.
- Desenvolupar una visió crítica per tal de desxifrar els elements de violència de gènere presents en la nostra cultura.

→ Informació i orientacions .....

La violència de gènere no és una cosa nova. Amb aquesta activitat volem posar de manifest com la tradició ens ha transmès fets referits a la violència de gènere.

D'altra banda, volem corroborar el fet que es reproduïen els valors i els rols socials al llarg de la història i com la tradició els fa seus i els transmet a través de mitjans diferents.

Aquesta activitat consisteix a treballar a partir d'un romanç transcrit per Gabriel Janer Manila i que pertany a la tradició oral de les Balears, concretament a uns fets que succeïren en un indret de la serra de Tramuntana.

Us proposam fer-ne una anàlisi per tal de veure què conta aquest romanç mitjançant una sèrie de preguntes: Què ens conta aquest romanç? Com defineix la dama? Quins motius dóna per cometre aquest fet? Creus que hi ha violència de gènere? Per què? Quin tipus de violència de gènere queda explícit en aquest romanç? Saps a on conta la tradició que va passar aquest fet? Després, el grup classe posarà en comú les conclusions que n'extregui.

Aquest romanç ha estat musicat per Maria del Mar Bonet. Teniu la referència del disc a l'apartat de recursos, ja que si us sembla bé podeu començar l'activitat amb una audició musical.

Recursos bibliogràfics .....

AD. (2002). *MEDIATOR. Prevenció de violència*. Lleida: Institut Municipal d'Educació, Ajuntament de Lleida.

AD. (2001). *Relaciona: Una propuesta ante la violencia*. Cuadernos de Educación no Sexista, 11. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la Mujer.

BONET, M. del M. *Anells d'Aigua*. [CD.]

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. (2003). *El laberint del minotaure i el fil d'Ariadna. Violència de gènere*. L'exposició. Palma: Institut Balear de la dona.

RODRÍGUEZ, F. (2004). *La transmisión de los papeles de género tradicionales a través del cuento de hadas*.

TURÍN, A. (1995). *Los cuentos siguen contando. algunas reflexiones sobre los estereotipos*. Madrid: Horas y Horas.

Webs .....

<http://www.trovadores.net>

<http://www.rondallesmallorquines.uib.es>

<http://www.observatorioviolencia.org>

1. La violència contra les dones és un fet que s'ha donat al llarg de tota la història de la humanitat. Tot seguit llegeix un romanç de la nostra cultura popular que ens relata un fet en què es manifesta la violència de gènere. Una vegada llegit intenta respondre les qüestions plantejades.

Què se n'ha fet de l'amor,
tan prest s'apaga?
El marit està gelós,
la dama calla.
Parteixen de cap a Lluc,
és mitja tarda.
Ell només cerca venjar-se,
no diu paraula.
Un niu de serpents que fiblen
com una daga.
Ai, ai, que dins les muntanyes
cau l'horabaixa.
Ella duu el vestit de seda
blava i brodada
dins la mà un ramell de flors,
flors de guirnalda.
Arriben a un lloc estret,
el camí es tanca.
Les murteres de la nit
un plany exhalen.
Ai, ai, que la nit és negra,
boira endolada.
-Mireu que és fonda la vall,
mai no s'acaba.
El penyal tallat a plom,
roca segada.
-Marit, donau-me la mà,
que la fondària
em fa tremolar la pell
la pell de l'ànima.
Ai, ai, que dins el barranc
remuga l'aigua.
La llença dins el fondal
d'una estirada.
Penya-segat rebota
la bella dama.

La fosca se l'ha engolida,
les roques callen,
ni un rastre del crim
no en queda per recordança.
Ai, ai, que això succeïa
abans de l'alba.
I diuen que un esbart d'àngels,
grassons, de nacre,
es va despenjar dels niguls
per emparar-la.
Alcen el vol les campanes
tan plenes d'ales;
cantaven missa primera
àngels i frares.
Ai, ai, que són les campanes
que m'omplen d'ales.
Bé cerca el marit fugir,
talment un lladre.
El camí volta i revolta
per la muntanya.
Quan posà el peu dins l'església,
de matinada,
va conèixer entre les ombres
aquella cara.
Ai, ai, que entre les alzines
trencava l'alba.
Ai, que la bella dona
no és morta encara,
bé que l'ha vista el marit
agenollada.
Per dins les clarors primeres,
just a trenc d'alba,
la va sorprendre que feia
l'ullet als àngels.
Ai, ai, que la bella dona
no és morta encara.

Versió: Gabriel Janer Manila

• Què ens conta aquest romanç?

.....
.....
.....
.....

• Com defineix la dama?

.....
.....
.....

• Quins motius dóna per cometre aquest fet?

.....
.....
.....

• Creus que hi ha violència de gènere? Per què?

.....
.....
.....

• Quin tipus de violència de gènere queda explícit en aquest romanç?

.....
.....
.....

• Saps a on conta la tradició que va passar aquest fet?

.....
.....
.....

• A quina conclusió has arribat? Posa-la en comú amb la resta de la classe.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

12 Mites sobre la violència de gènere

→ Objectius .....

- Reflexionar sobre les creences i els mites que hi ha en la nostra societat que justifiquen la tolerància i l'acceptació de la violència de gènere.

→ Informació bàsica per al desenvolupament de l'activitat .....

Moltes de les accions violentes contra les dones es "justifiquen" en normes implícites, com ara que el que es fa a casa només és assumpte dels qui hi viuen, que l'home és el que ha de fer feina i la dona quedar-se a casa, que una bufetada a una dona és sols un fet puntual o que només es dona en famílies amb poc recursos econòmics.

La majoria d'aquests "arguments" es basen en el codi patriarcal i es mantenen encara avui en dia.

Els mites que justifiquen la violència contra les dones s'han de combatre, però n'hi ha d'altres que romanen ocults i que avui en dia justifiquen encara la violència de gènere.

Aquí teniu una sèrie de mites:¹

- El maltractament a les dones és un fet rar i aïllat.
- A les dones els agrada l'abús; si no, se n'anirien.
- El maltractament a dones es dona principalment en famílies d'ingressos baixos.
- No hi ha manera de rompre amb les relacions abusives.
- El maltractament físic és més greu que el maltractament psicològic.
- Homes addictes a les drogues com l'alcohol, desocupats, amb estrès a la feina... són violents com a conseqüència de la seva situació personal.
- La violència a la llar és un assumpte de la família i no ha de sortir fora.
- Quan una dona diu NO vol dir SÍ.
- En el cas de tenir fills és millor aguantar.
- Els homes són de naturalesa violenta.
- L'home maltracta perquè és un malalt o un boig.
- Maltracten perquè perden el control.
- Els homes maltractadors ho són com a conseqüència dels maltractaments que han sofert durant la infantesa.

Amb aquesta activitat, us proposam treballar alguns dels mites que encobreixen la violència de gènere. El professorat donarà la llista dels mites al grup classe. Aquest es dividirà en petits grups. Cada grup analitzarà el text. Es tracta de veure quines justificacions són conegudes pels alumnes i quines falses creences tenen els alumnes sobre aquest tema. Després d'haver analitzat el text, els grups reflexionaran sobre cada mite contestant una pregunta.

¹. Fullet NO+. Editat per l'Ajuntament de Lluçmajor i l'Institut Balear de la Dona

Recursos bibliogràfics .....

ALBERDI, I.; MATAS, N. (2002). *La violència domèstica*. Barcelona: Fundació La Caixa.

ANDERSON, B.; ZINISFR (2000). *Historia de las mujeres, una historia propia*. Madrid: Crítica.

BOSCH, E, FERRER, V. A. i RIERA, T. (Comp.) (1998). *Actes de la I Universitat d'Estiu d'Estudis de Gènere: Identitat de dona*. Palma: Universitat de les Illes Balears, Consell Insular de Mallorca.

BOSCH, E.; FERRER, V. A. (2002). *La voz de las invisibles. Las víctimas de un mal amor que mata*. Feminismos, núm. 72. València: Càtedra.

CALLADO, Jr. *Mujeres nuevas: Verdades y mentiras sobre la mujer*. Lima: Creatividad y Cambio. [Sense data.]

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. (2002). *Pla de prevenció i tractament de la violència domèstica*. Palma: Institut Balear de la Dona.

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. (2002). *Estratègies de prevenció i tractament de la violència domèstica*. Palma: Govern de les Illes Balears, Conselleria de Benestar Social.

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. (2004). *III Pla d'actuació per a la igualtat d'oportunitats entre homes i dones 2002-2005*. Palma: Institut Balear de la Dona.

INSTITUTO DE LA MUJER. (1996). *Violencia contra las mujeres*. Madrid: Instituto de la Mujer.

Webs .....

<http://www.mtas.es/mujer/>

<http://www.xunta.es/galicia2004>

<http://ibdona.caib.es>

http://www.juntadeandalucia.es/averroes/publicaciones/valores/genero_secundaria.pdf

Pòsters i tríptics .....

AD. (2004). *Som iguals, som diferents*. Palma: Associació de Dones Educadores de les Illes Balears, Institut Balear de la Dona, Escola de Formació en Mitjans Didàctics.

NO+. Institut Balear de la Dona, en col·laboració amb l'Ajuntament de Lluçmajor i el Govern balear.

Trobam tota una sèrie de prejudicis i mites en la nostra societat que envolten la violència de gènere, que justifiquen l'agressivitat de l'home i la passivitat de la dona. Però, com ja hem vist anteriorment, això respon a un model patriarcal. Saps què és el model patriarcal?

.....
.....

1. En aquesta activitat us presentam els diferents mites que hi ha sobre la violència de gènere. Reuniu-vos en petits grups i anota el que penseu.

EL MALTRACTAMENT A LES DONES ÉS UN FET RAR I AÏLLAT.

- Has sentit a parlar sobre maltractament a dones? On? Creus que és un fet aïllat? Per què?

.....
.....

A LES DONES ELS AGRADA L'ABÚS; SI NO, SE N'ANIRIEN.

- Coneixes qualcú a qui li agradi que abusin d'ell/ella, sigui l'abús que sigui?

.....
.....

EL MALTRACTAMENT A DONES ES DÓNA PRINCIPALMENT EN FAMÍLIES D'INGRESSOS BAIXOS.

- Creus que aquesta afirmació és certa? O bé el maltractament es dóna en qualsevol classe social? Per què?

.....
.....

NO HI HA MANERA DE ROMPRE AMB LES RELACIONS ABUSIVES.

- Estàs d'acord amb aquest mite? Per què?

.....
.....

EL MALTRACTAMENT FÍSIC ÉS MÉS GREU QUE EL MALTRACTAMENT PSICOLÒGIC.

- Què és per a tu maltractament? Creus que hi ha uns maltractaments més greus que d'altres?

.....
.....

HOMES ADDICTES A LES DROGUES COM L'ALCOHOL, DESOCUPATS, AMB ESTRÈS A LA FEINA... SÓN VIOLENTS COM A CONSEQÜÈNCIA DE LA SEVA SITUACIÓ PERSONAL.

- Creus que tots els homes que són addictes maltracten? Per què?

.....
.....

LA VIOLÈNCIA A LA LLAR ÉS UN ASSUMPT DE LA FAMÍLIA I NO HA DE SORTIR FORA.

- Creus que s'ha de denunciar quan hi ha violència de gènere? Per què?

.....
.....

QUAN UNA DONA DIU NO VOL DIR SÍ.

- Tu quan dius no què vols dir? Per què creus que hi ha aquest mite?

.....
.....

EN EL CAS DE TENIR FILLS ÉS MILLOR AGUANTAR.

- Creus que els fills són una excusa per aguantar la violència? Per què?

.....
.....

ELS HOMES SÓN DE NATURALESA VIOLENTA.

- Totes les persones, a vegades, sentim ràbia i frustració. T'has sentit així alguna vegada? Has agredit algú pel fet de sentir-te així?

.....
.....

L'HOME MALTRACTA PERQUÈ ÉS UN MALALT O UN BOIG.

- Creus que qui maltracta no sap què fa? Per què?

.....
.....

MALTRACTEN PERQUÈ PERDEN EL CONTROL.

- Creus que tota la gent que perd el control maltracta? Raona la teva resposta.

.....
.....

ELS HOMES MALTRACTADORS HO SÓN COM A CONSEQÜÈNCIA DELS MALTRACTAMENTS QUE HAN SOFERT DURANT LA INFANTESA.

- Què penses d'aquest mite? Hi estàs d'acord?

.....
.....

Per acabar...

2. Posau en comú tots junts les reflexions i les conclusions a què heu arribat.

.....
.....

.....
.....

13 Recursos per combatre la violència de gènere

→ Objectius .....

- Conèixer els principals recursos amb els que conta una persona maltractada.
- Analitzar els recursos que tenen les dones maltractades.
- Saber on se situen i quins serveis ofereixen els diferents recursos de la nostra comunitat autònoma.

→ Informació bàsica per al desenvolupament de l'activitat .....

Després d'analitzar els diferents aspectes sobre la violència domèstica i sobre la igualtat de gènere, és important fer una passa més, ja que no tan sols ens basta que l'alumnat conegui i detecti situacions de violència de gènere, sinó que també han de saber a on poden anar i quins són els recursos que s'ofereixen a les Illes Balears.

Partirem en aquesta activitat dels recursos dels quals disposa una persona maltractada (fent un esment especial a les dones maltractades), com ara els casals d'acollida, el programa d'assistència psicològica a víctimes de la violència contra les dones, etc. També és important que s'esmentin les actuacions que es determinen a la Llei orgànica de mesures de protecció integral contra la violència de gènere.

Recursos bibliogràfics .....

DÍAZ AGUADO, M. J. (2002). *La violencia contra las mujeres: construyendo la igualdad. Programa para educación secundaria*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la mujer.

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. (2004). *Guia de recursos per a les dones de les Illes Balears*. Govern de les Illes Balears.

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. (2004). *III Pla d'actuació per a la igualtat d'oportunitats entre homes i dones 2002-2005*. Palma: Institut Balear de la Dona.

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. (2002). *Estratègies de prevenció i tractament de la violència domèstica*. Palma: Govern de les Illes Balears, Conselleria de Benestar Social.

INSTITUTO DE LA MUJER. (2002). *Guía de buenas prácticas para paliar los efectos de la violencia contra la mujer y conseguir su erradicación*. Madrid: Ministerio de Trabajos y Asuntos Sociales.

Llei orgànica de mesures de protecció integral contra la violència de gènere.

Webs .....

<http://www.mtas.es/mujer>

<http://www.ibdona.caib.es>

Vídeos .....

Quatre illes per a tots. Institut Balear de la Dona, Canal 4. 2001. [30 min.]

14 El Dia Internacional contra la Violència de Gènere

→ Objectius .....

- Conèixer el Dia Internacional contra la Violència de Gènere.
- Participar i implicar-se en les activitats que es duguin a terme dins el centre i dins el seu context més proper (barriada, per exemple).
- Potenciar actituds de consciència que permetin eradicar la violència de gènere.
- Establir unes actuacions en contra de la violència de gènere.

→ Informació bàsica per al desenvolupament de l'activitat .....

El dia 25 de novembre se celebra el Dia Internacional contra la Violència de Gènere. El fet d'indicar en el calendari un dia en contra de la violència de gènere implica que s'ha de recordar a la població en general que encara hi ha moltes coses per fer.

A les conferències mundials sobre les dones que es fan regularment s'estableixen els àmbits i les actuacions que es prioritzen per lluitar contra la violència de gènere. Aquestes actuacions són la base dels diferents plans en contra de la violència de gènere en els àmbits europeu, nacional o autonòmic.

En aquesta activitat, l'alumnat coneixerà la història de per què es va triar el dia 25 de novembre com a Dia Internacional contra la Violència de Gènere; a més, i a partir de les seves aportacions, podrà participar activament en l'eradicació de la violència de gènere (amb actuacions a curt i llarg termini, no tan sols puntualment).

El professorat donarà un petit text en què s'explica la història del dia 25 de novembre com a Dia Internacional contra la Violència de Gènere. Després cada grup exposarà les seves idees davant els altres companys i companyes. Finalment, i amb l'ajuda del professor o la professora, tot l'alumnat treballarà per arribar a una conclusió única.

Per desenvolupar aquesta activitat partim d'un text que conta per què el dia 25 de novembre fou declarat Dia Internacional contra la Violència de Gènere. En el text hi apareix l'ONU, a partir de la qual s'introdueixen les conferències mundials sobre les dones.

Com a proposta concreta us proposam crear mesures contra la violència de gènere que es puguin aplicar dins la vostra aula o al centre.

Per acabar, us proporcionam una reflexió extreta de la Conferència de Beijing.

WWW Webs .....

<http://www.onu.org/Agenda/dias/mujer.htm#Eli>
mvio

<http://www.mujeresenred.net>

<http://ods-dds-ny.un.org>

<http://www.ibdona.caib.es>

<http://www.mtas.es/mujer/>

<http://www.unhchr.ch>

Declaració de les Nacions Unides sobre l'eliminació de la violència contra la dona.

<http://www.stes.es/mujer/>

<http://www.icmujer.org/>

Recursos bibliogràfics .....

AD. (2000). *Dictámenes del Foro Mundial de Mujeres contra la Violencia, reunidas los días 23 y 25 de Noviembre de 2000 en Valencia*. València: Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia.

Conferències mundials sobre les dones (Mèxic, 1975; Copenhaguen, 1980; Nairobi, 1895, i Beijing, 1995).¹

DÍAZ AGUADO, M. J. (2002): *La violencia contra las mujeres: construyendo la igualdad. Programa para educación secundaria*. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la mujer.

INSTITUT BALEAR DE LA DONA. (2003). *El laberint del minotaure i el fil d'Ariadna. Violència de gènere*. L'exposició. Palma: Institut Balear de la Dona

Pòsters i tríptics .....

Dia Mundial contra la Violència cap a les Dones. No Callis! 25 de novembre del 2004. Institut Balear de la Dona.

Dia Mundial contra la Violència cap a les Dones. Què puc fer? 25 de novembre del 2002. Institut Balear de la Dona.

Dia Mundial contra la Violència cap a les Dones. La seva autonomia, la seva llibertat, la seva dignitat. Si ella cau tot cau. No la maltractis. 25 de novembre de 2001. Institut Balear de la Dona.

¹ Vegeu la bibliografia de la Unitat didàctica 1.

Coneguem la història de per què es va fixar el dia 25 de novembre com a Dia Internacional contra la Violència de Gènere.

1. Posau-vos en petits grups i després de llegir la història contestau les preguntes que hi ha a continuació del text.

El 25 de novembre fou declarat Dia Internacional contra la Violència cap a les Dones en la primera trobada feminista d'Amèrica Llatina (Bogotà, 1981). En aquestencontre, es varen denunciar tots els actes de violència de gènere en els àmbits de la societat, els maltractaments, els assassinats a la llar, les violacions, l'assetjament sexual, la tortura i els abusos que sofreixen les presoneres polítiques...

Aquest dia fou triat per commemorar l'assassinat de les 3 germanes Mirabal, tres activistes assassinades l'any 1960 per part de la policia secreta del dictador Trujillo, a la República Dominicana.

Des de l'any 1975 s'han realitzat en l'àmbit mundial 4 conferències sobre les dones; a cada una s'han establert prioritats per lluitar contra la violència domèstica.

L'any 1999 l'ONU va donar caràcter oficial a aquesta data. Des de llavors, es commemora perquè la societat sigui conscient que la violència contra la dona és una de les formes de violència més esteses que hi ha en el món.

• Per què creus que existeix aquest dia?

.....
.....
.....

• Si arribàssim a una societat en què hi hagués un nivell de tolerància zero, creus que caldria que aquest dia internacional existís?

.....
.....

• Saps què és l'ONU?

.....
.....

• L'ONU organitza les conferències mundials sobre les dones. Investiga quantes se n'han fetes, quins àmbits de treball tenen i quins objectius i mesures proposen.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Ara, què pots fer tu a la teva aula...

2. Una vegada conegudes les conferències mundials sobre les dones i les actuacions i les mesures que promouen per lluitar contra la violència de gènere, en petit grup elaborau una llista de 10 mesures que vosaltres mateixos podeu aplicar a la vostra aula.

LES 10 MESURES

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....
6. ....
7. ....
8. ....
9. ....
10. ....

• De totes aquestes actuacions que heu posat, quina prioritaries?, per què?

.....
.....
.....

Debatem...

3. Posau en comú tot el grup classe les mesures que cada petit grup ha prioritzat i apuntau a la pissarra, després de consensuar-les entre tots, les 10 mesures que considereu més importants per aplicar a la vostra classe

Reflexionau...

"La violència contra les dones és tal vegada la violació més vergonyosa dels drets humans, no coneix límits geogràfics, culturals o riqueses, mentre continui no podem afirmar que hem avançat cap a la igualtat, el desenvolupament i la pau."

¹ www.un.org/spanish/conferencies/beijing.

15 Fent una aula no sexista

→ Objectius .....

- Establir els principis no sexistes de l'aula que hi guiaran la convivència.
- Tenir present la coeducació i la tolerància zero vers la violència de gènere dins l'aula.
- Desmitificar la creença que per haver nascut home o dona ja es tenen uns valors inherents a la persona, i a partir d'aquí intentar modificar els rols estereotipats de l'alumnat.
- Aconseguir que el tracte entre els nins i les nines sigui positiu i que la diferència de sexe no esdevengui una dificultat.

→ Informació bàsica per al desenvolupament de l'activitat .....

Es tracta d'explicitar uns principis no sexistes elegits per tots els membres de l'aula, sempre tenint present els principis bàsics de la coeducació. També es pot fer aquesta activitat a tot el centre quan es revisin els documents de centre, com ara el reglament de règim intern; en aquest cas, es poden presentar els principis en les reunions de claustre i proposar que s'incloguin en les normes del centre.

Pretenem fer una aula coeducadora perquè la nostra societat és sexista, és masclista, i per canviar-ho hem de començar a ser conscients d'aquesta característica de la nostra societat, així com estar convençuts que el motor de canvi són les escoles.

És important que sigui l'alumnat mateix que creï els principis no sexistes a partir de la reflexió i d'experiències directes.

Recursos bibliogràfics .....

AD. (1994). *Materiales curriculares INNOVA. Cuadernos para la coeducación 4. Educación física. Etapa secundaria.* Gobierno de Canarias, Consejería General de Ordenación e Innovación Educativa.

AD. (1999). *Programa de buenos tratos.* Logronyo. Consejería de Salud y Servicios Sociales, Gobierno de La Rioja.

AD. (2000). *Carpeta coeducadora. Materials didàctics per a l'ESO.* Institut Català de la Dona, Generalitat de Catalunya.

AD. (2001). *Prevenir la violencia.* Cuadernos de Educación no Sexista, núm. 7. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la Mujer.

AD. (2001) *Relaciona: una propuesta ante la violencia.* Cuadernos de Educación no Sexista, núm. 11. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la Mujer.

AD. (2002). *Género y Educación.* La escuela coeducativa. Madrid. Graó.

AD. (2003). *Unidades didácticas coeducativas II.* Gijón: Consejería de Educación y Ciencia, Centro del Profesorado y de Recursos de Gijón.

AD. (1990). *La coeducación.* Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia.

BOLANCÉ, J.; LAIN, C. (2002). *Violencia, género y coeducación.* Córdoba: Grupo de Coeducación Hipatia, Ayuntamiento de Córdoba.

BONAL, X.; TOMÉ, A. (1997). *Construir la escuela coeducativa. La sensibilización del profesorado.* Universitat Autònoma de Barcelona, Institut de Ciències de l'Educació.

BONAL, X. (1998). *Canviar l'escola: la coeducació al pati de jocs.* Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, Institut de Ciències de l'Educació. (Dona i Societat, 13.)

FABRA, M. L. (1996). *Ni resignadas ni sumisas. Técnicas de grupo para la socialización asertiva de*

niñas y chicas. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, Institut de Ciències de l'Educació. (Dona i Societat, 11.)

MEDING, M. (1999). *Ana 15 años. Diseñadora de páginas web.* Madrid: Susaeta.

ORTEGA, R. (1998) *La convivencia escolar. Qué es y como abordarla. Programa educativo de Prevención de Maltrato entre compañeros y compañeras.* Consejería de Educación y Ciencia, Junta de Andalucía.

ROVIRA, M. (2000). *El tractament de l'agressivitat als centres educatius: proposta d'acció tutorial.* Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, Institut de Ciències de l'Educació. (Dona i Societat, 15.)

SUBIRATS, M.; TOMÉ, A. (1992). *Pautas de observación para el análisis del sexismo en el ámbito educativo.* Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, Institut de Ciències de l'Educació. (Dona i Societat, 2.)

TOMÉ, A. (1997). *Materials de coeducació.* Palma: Escola de Formació en Mitjans Didàctics.

TOMÉ, A.; RAMBLA, X. (2001). *La coeducación de las identidades masculinas en la educación secundaria.* Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, Institut de Ciències de l'Educació. (Dona i Societat, 16.)

Vídeos .....

La coeducación. Instituto de la Mujer. [22 min.]

DÍAZ AGUADO, M. J. (2002). *La violencia contra las mujeres: construyendo la igualdad. Programa para educación secundaria.* Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la mujer. [59 min.]

Coeducación. Diferencias sin jerarquías. Instituto de la Mujer, Ministerio de Educación y Ciencia. 1992. [27 min.]

Una eina per lluitar contra la violència de gènere és la coeducació, la qual treballa per eradicar els mites sexistes i les imatges i els valors que s'associen a una persona només pel fet d'haver nascut home o dona; la coeducació treballa per a la igualtat entre homes i dones.

- Creus que hi ha coeducació dins la vostra aula?, per què?

.....

.....

.....

- Què volem aconseguir a través de la coeducació?

.....

.....

.....

1. Elaborem un decàleg de principis no sexistes per complir a la nostra aula. Primer, cal posar-nos d'acord en:

- a) Què entenem per principis no sexistes?

.....

.....

.....

- b) Per què és important respectar aquests principis no sexistes?

.....

.....

.....

Molt bé, ara que hem conegut què és la coeducació i per què és important, elaborarem principis no sexistes per respectar dins la nostra aula. Un principi no sexista seria per exemple: Els nins i les nines tindran la mateixa oportunitat per ser elegits delegats.

Creem els nostres principis no sexistes...

- 2. Podeu començar a elaborar-los en petits grups. Després, entre tots, els posarem en comú i decidirem els 10 principis no sexistes de l'aula.

ELS 10 PRINCIPIS NO SEXISTES QUE S'HAN DE COMPLIR DINS LA NOSTRA AULA

1. ....

2. ....

3. ....

4. ....

5. ....

6. ....

7. ....

8. ....

9. ....

10. ....

16 Resolent problemes de forma assertiva

→ Objectius .....

- Reconèixer les emocions i els sentiments, i actuar adequadament, de forma assertiva, davant situacions sexistes.
- Conèixer diferents formes per afrontar els conflictes en les relacions.

→ Informació bàsica per al desenvolupament de l'activitat .....

En la vida quotidiana ens trobam amb situacions conflictives amb les quals ens hem d'enfrontar. Algunes persones responen a aquestes situacions culpabilitzant-se, enfadant-se, etc. Aquestes conductes poden, fins i tot, ocasionar dany físic, psicològic o social.

El centre ha de potenciar la resolució de conflictes de forma assertiva, deixant de banda actituds basades en les relacions de poder, de control i d'intimidació.

Es recomana que s'inclouï en els documents de centre i d'aula la resolució de conflictes de forma assertiva, establint una sèrie de consignes que tots els professionals educatius que treballen dins el centre coneguin i portin a la pràctica, com ara recobrar la calma de les persones que entren en el conflicte, expressar sentiments de forma assertiva, aprendre a parlar i a escoltar, aprendre a cercar solucions...

Recursos bibliogràfics .....

AD. (1992). *Resolución de conflictos y educación*. Madrid: Editorial CCS.

AD. (1990). *Guía para una educación física no sexista*. Madrid: Instituto de la Mujer, Ministerio de Educación y Ciencia.

AD. (2001) *Relaciona: una propuesta ante la violencia*. Cuadernos de Educación no Sexista, núm. 11. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la Mujer.

AD. *Programa de buenos tratos*. Logronyo: Consejería de Salud y Servicios Sociales, Gobierno de La Rioja.

AD. (2001). *Prevenir la violencia*. Cuadernos de Educación no Sexista, núm. 7. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la Mujer.

HERNÁNDEZ MORALES, G. (2002). *Tratar los conflictos en la escuela sin violencia*. Cuadernos de Educación no Sexista, núm. 14. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Instituto de la Mujer.

JUDSON, E. (2000). *Aprendiendo a resolver conflictos*. (Los Libros de la Catarata.)

ROZENBUM, S. (1998). *Mediación en la escuela. Resolución de conflictos en el ámbito educativo adolescente*. Buenos Aires: Aique.

TORREGO, J. C. (2000). *Mediación de conflictos en instituciones educativas*. Madrid: Narcea.

TRIANES, M. V. (1996). *Educación y competencia social: un programa en el aula*. Màlaga: Aljibe.

VALLÉS, A.; VALLÉS, C. (1996). *Las habilidades sociales en la escuela. Una propuesta curricular*. Madrid: Ed. EOS

Moltes vegades ens enfrontam amb situacions conflictives. Els conflictes poden ser de molts tipus, alguns es poden produir a causa de comportaments sexistes d'aquelles persones que tenim davant.

En aquesta activitat treballarem la resposta assertiva davant un conflicte. La resposta assertiva s'oposa a la conducta passiva i a la conducta agressiva. Implica expressar els sentiments de forma calmada i emprant la primera persona: jo.

L'esquema que segueix una conducta assertiva és:

Jo... (què sent)
Quan... (quina conducta en concret és la que ho provoca)
Perquè... (com m'afecta el que fa, diu o pensa l'altra persona)
Vull/M'agradaria que... (el que vull o voldria)

Cal saber que a més de la resposta assertiva hi ha dos tipus més de respostes, que són:

- a) Resposta agressiva: cridar, menysprear, amenaçar, agredir, pegar cops de puny a qualche cosa, etc.
- b) Resposta passiva: negar l'evidència, fugir i rumiar com ens hauria agradat respondre.

Treballem la resposta assertiva...

1. Et presentam una situació en què es genera una conducta sexista.

- a) Dibuix de dues persones en un accident de cotxe.

Comentau en grup:

- Quina seria la resposta agressiva? I la resposta passiva?

.....

.....

.....

- Com creus que se sent la dona?

.....

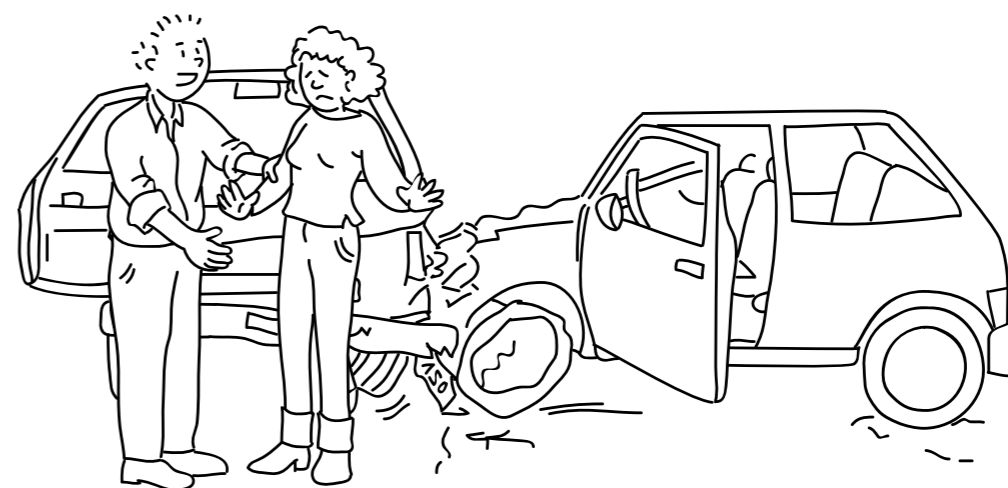
.....

- Quins sentiments creus que té l'home?

.....

.....

- b) En petits grups, transformem el diàleg dels personatges per tal de resoldre de forma assertiva el conflicte.

Comentau en grup:

- Com heu transformat la resposta per poder fer-la assertiva? Us ha estat molt difícil?

.....

.....

- Com se sent en aquesta situació la dona? I l'home?

.....

.....

2. Proposau i debateu un conflicte que succeeix a la vostra aula. Entre tots i totes definiu-lo a la pissarra i intentau solucionar-lo a partir dels tres tipus de resposta que coneixem (assertiva, agressiva i passiva).

- Quina trobau que anirà millor per resoldre el conflicte?

.....

.....

.....